

Стоколос В. В., здобувач вищої освіти Національного технічного університету України «Київський Політехнічний Інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-3423-2064

e-mail: stokcena98@gmail.com

Безумовний базовий дохід як інструмент соціальної політики держави

Анотація. У статті розглянута концепція безумовного базового доходу в рамках вивчення соціальної політики як державного інструмента всезагальної суспільної справедливості. Також вагома увага приділена перспективам впровадження безумовного базового доходу та імплементації його основних принципів до українського законодавства. Розглянуто різноманітні підходи правових регуляцій та етимологія самої соціальної політики в контексті системи державного забезпечення. Вагомий акцент зроблено на дослідженні теоретичного виклику безумовного базового доходу, а саме вивченні функціонування цього механізму в сучасних комунікативних реаліях. Проведено аналіз історичної ретроспективи з урахуванням політичних подій задля більш ефективного та суцільного аналізу. Одним із основних завдань роботи є вивчення механізму функціонування безумовного базового доходу та можливість імплементації цієї наукової традиції до практичної площини.

Ключові слова: безумовний базовий дохід; соціальна політика; державні інститути; правова система.

Stokolos Vlad, student, National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute of Igor Sikorsky", Kyiv, Ukraine

Unconditional Basic Income as an Instrument of State Social Policy

Annotation. Introduction. The article considers the concept of unconditional basic income in the study of social policy as a state instrument of universal social justice. Considerable attention paid to the prospects for the introduction of unconditional basic income and the implementation of its basic principles into Ukrainian legislation. Various approaches of legal regulations and etymology of social policy in the context of the state security system are considered. Significant emphasis placed on the study of the theoretical challenge of unconditional basic income, namely the study of the functioning of such a mechanism in modern communicative realities. This research is a product of analytics and was created without taking into account the author's political ideas. Given the recommended amount of research, the issues of unconditional basic income was considered not to be completed.

Purpose. One of the main tasks of the article is to study the mechanism of functioning of unconditional basic income and the possibility of its application in practice. It is also worth giving your own view of the social policy problems. The tasks of the article are to analyze the modern social security system and to suggest options for its improvement.

Results. The theory of unconditional basic income currently has no practical application. Despite a significant number of theoretical experiments, no country in the world uses the instrument of unconditional basic income at the legislative level. Therefore, it is too early to talk about the implementation of this theory of social policy in practice in Ukraine.

Conclusions. Theory of unconditional basic income has a strong intellectual tradition, but the practical application of this instrument of social policy not implemented. Our studies show that such a system promotes the development of human capital and increases the geographical mobility of people. Unconditional basic income creates material support that promotes human development in other spheres of life. However, it was noted that conducting such a social policy requires significant expenditures from the state budget. This creates material barriers for some countries to use unconditional basic income as a tool of social policy.

Keywords: unconditional basic income; social policy; state institutions; legal system.

JEL Classification: A13, A14.

Постановка проблеми. Актуальність теми пов'язана зі специфікою самої проблематики соціального забезпечення в нашій державі та ідеї безумовного базового доходу як концепції новітньої економіки. З 2015 р. доречність концепції безумовного базового доходу розглядається багатьма державами Європи з метою надання цьому теоретичному виклику практичного характеру. Подібні ідеї соціальної політики мають вагому інтелектуальну традицію, що спонукає до дискусій між вченими з приводу цього питання. Також важливою умовою успішності впровадження безумовного базового доходу є наявність регламентованого медіатора у вигляді

держави, на яку покладається функція перерозподілу коштів, а тому подібні прояви соціальної політики мають характер публічно-правових двосторонніх взаємовідносин, які регламентуються єдиною правовою базою кожної держави. Феномен єдиного базового доходу є продуктом аналітичних, теоретичних ідей, що спричиняє відсутність практичного аналізу та досвіду реалізації вищезазначених концепцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання єдиного базового доходу як елемента соціальної політики держави має вагому історичну ретроспективу. Подібним питанням приділяли увагу

такі вчені: Ф. Фон Хайек, М. Фрідман, Дж. Кейнс, Д. Ром, А. Мюллер, Н. Тайдман та інші. Серед вітчизняних вчених необхідно виділити О. Надікто, А. Бурчакова, Л. Шевченка та інших.

Формулювання цілей дослідження. Метою роботи є теоретичне обґрунтування механізму безумовного базового доходу як елементу соціальної політики та оцінка перспектив імплементації теорії в сучасну економічну реальність.

Викладення матеріалів дослідження. Питання безумовного базового доходу (далі – UBI) як інструменту соціальної політики держави є доволі дискусійним та потребує детального теоретичного аналізу. UBI виражає собою самоочевидну істину, де держава надає громадянину безоплатну грантову допомогу на певний період часу з метою певної соціальної стимуляції. Загалом безумовний базовий дохід має декілька загальноприйнятих проявів:

- основний дохід громадянина;
- жива стипендія;
- гарантований річний дохід;
- універсальні демогранти.

Кожна з цих поняттєвих категорій має певні особливості щодо застосування на практиці, які вирізняються часовими проміжками та формою виплат. Наприклад, багато економістів розглядає систему субсидювання на заробітну плату у якості першого кроку запровадження UBI. Проте варто враховувати етимологію безумовного базового доходу та принципи, які лежать в основі концепції. Бельгійський політичний філософ Ф. В. Пайерс у своїй статті «Базовий дохід для всіх» для видання «Boston Review» визначає основні максими застосування UBI в сучасних умовах:

- подолання бідності;
- ліквідація проблеми технологічного безробіття;
- зниження рівня злочинності;
- зниження проблеми економічної нерівності;
- вільний вибір професії на ринку і т.д. [1].

Ідеї UBI, як мінімум, 150 років. Дві його найбільш ранні відомі формулювання були засновані Ш. Фур'є. У 1848 р., коли К. Маркс закінчував «Комуністичний маніфест», Ж. Шарльє опублікував «Рішення соціальної проблеми», в якому наводив докази на користь «територіального дивіденду», що належить кожному громадянину в силу нашого рівного права. Вчені вже на той час виходили з ідей, що базовий дохід належить до інструментів соціальної політики заможних держав. Однак такі представники науки як Б. Рассел, Дж. С. Мілль, Й. Віннес наполягали на створенні новітньої соціальної моделі, а не імплементації UBI до вже існуючої системи. Проривним нормативно-правовим актом стало положення британського парламенту про загальне соціальне страхування від 1942 року, розроблене В. Беверіджем [2].

Зміни приймалися у воєнний час і потребували швидких ургентних дій. Комітетом Беверіджа була

введена трирівнева типізація соціального захисту, де держава надавала соціальні гарантії всім громадянам, роботодавець – своїм працівникам, а робітник створював особисті додаткові соціальні гарантії власноруч. Були введені такі поняття: безумовні виплати дітям, негативна шкала оподаткування. Останнє досить часто прирівнюють до системи UBI за своїм семантичним змістом.

Американський вчений Дж. Т. Аллен у своїй роботі «Негативний базовий податок» наводить приклади щодо можливості застосування цього фіскального інструменту [3]. Національний регулятор встановлює фіксовану суму, яка є обов'язковою для річних виплат усім категоріям громадян, – 10.000 одиниць. Наприклад, заробітна плата працівника на рік 8.000 од. зі ставкою оподаткування 25%. Як результат, такий робітник заплатить до бюджету 2.000 одиниць та отримає 10.000 у зв'язку з річними державними базовими виплатами. Фактично така система подвоює заробітну плату малозабезпеченому працівнику, у той час, коли середній клас виходить в мінус у зв'язку з високими щорічними доходами. Таку ідею активно підтримував Нобелівський лауреат М. Фрідман. Різниця між UBI та Negative Taxation (далі – NT) полягала лише в базі самої реалізації та системі адміністрування. Якщо NT для когось був незначною виплатою за сплату податків, то для малозабезпечених домогосподарства він являв собою справжній дохід.

Основною характеристикою безумовного базового доходу є загальний підхід та відсутність умов отримання матеріальної підтримки. Держава виплачує грантову допомогу тільки за те, що ти є її громадянином. Такий підхід сформульований австрійським економістом Фрідріхом фон Гаєком у публіцистичній роботі «Дорога до рабства» виданою під час Другої Світової війни. Автор вагому увагу приділяв свободі як невід'ємному елементу соціального прогресу. Гаєк писав: «Якщо ми хочемо зберегти свободу вибору занять, ми не можемо гарантувати стабільність доходів для всіх. А якщо такі гарантії даються лише частині громадян, вони виявляються в привілейованому становищі» [4; с.132].

Гаєк виходив з ідеї, що все суспільство має певні цілі, які у зв'язку з масовістю думок та плюралізмом поглядів не можуть бути реалізовані повною мірою. Регулятор змушений проводити соціальний зондаж преференцій, де цілі літньої жінки чи дитини важливіші для держави, ніж цілі звичайного працюючого громадянина. Це витікає в ієрархію цінностей, яку продукує сама держава. З'являються суспільні класи, інтереси яких прагне задовольнити політична еліта. Наприклад, в умовах введення безумовного базового доходу та зниження його ставки це буде стосуватися всього суспільства, в умовах зниження пенсійних виплат – виключно окремої категорії громадян. В останньому варіанті політики мають простір для маніпуляцій та зосередження уваги на одній соціальній групі, яка є їх електоратом. Гаєк Ф. зазначав,

що подібна класова диференціація сегментарної соціальної допомоги здатна впливати на політичні режими країн. Звичайно, що така соціальна політика не здатна призвести до тоталітарних компонент управління, однак вона здатна поширювати інструменти соціальної стратифікації.

В історії держава не була монополістом у сфері правовідносин UBI. Сім'я, церква або локальне домогосподарство могли надавати людині певні анутетні виплати, однак це прив'язувало людину до відповідного регіону. У сучасному неокапіталістичному світі робоче місце може бути на іншому куточку країни, однак людина змушена проходити фінансові бар'єри у зв'язку з неможливістю реалізації цього задуму. У цьому плані безумовний базовий дохід відкриває перед кожним громадянином географічну мобільність, де можливість переїзду в інше місце проживання стає соціальною нормою. Можливо людина прагнула піти навчатися на другу вищу освіту задля повної своєї реалізації у майбутньому, однак відсутність фінансової стійкості примушує відмовлятися від подібних задумів.

У теорії UBI існує безліч противників, які наводять свої аргументи проти запровадження такої моделі соціальної політики. Одними з основних тез є:

- джерелом фінансування все одно є податки звичайних громадян;
- гарантований дохід зменшує стимул до роботи;
- причина міграції;
- потребує великих фінансових навантажень.

Вагома кількість економістів, які виступають проти UBI, полюбують наводити результати експерименту в Канадському місті Уайтхорс, де після введення безумовного базового доходу зменшилася середня кількість робочих годин [5]. Але прихильники UBI наводять паралельну статистику, де спостерігається збільшення кількості часу, витраченого на навчання за аналогічний період.

Питання безумовного базового доходу мають розглядатися міждисциплінарно. Наслідки експериментів розцінюють кримінологи, соціологи, економісти, правники та політологи. Це говорить про об'ємний масштаб дослідів, які відбуваються за принципами полісегментарних наукових досліджень. Шотландський економіст Е. Маккей стверджує, що UBI впливає і на гендерну рівність. У якості підтвердження цієї тези вона висуває гіпотезу, що вагома кількість жінок виконує неоплачувану працю, пов'язану з доглядом, саме тому мінімальні державні нарахування змогли б зменшити залежність жінок від своїх чоловіків [6].

Також варто зазначити, що безумовний базовий дохід розвиває жагу до творчої діяльності. Лі Н. Х. є підтвердженням цьому: вона вагомий час працювала клерком в авіакомпанії, а вільну годину витрачала на написання романів. Успіхів у неї майже не було, однак на Різдво її друг подарував їй чек на всю її річну зарплату з записом «У вас є цілий рік на творчу

діяльність». Отримавши таку фінансову стабільність, Н. Харпер написала роман «Вбити пересмішника», за що і отримала Пулітцерівську премію [7]. Подібний випадок не є підтвердженням того, що впровадження UBI завжди приводить до бажаного результату тієї чи іншої діяльності, однак безумовний базовий дохід надає людині свободу та можливість переорієнтації власної системи цінностей. Фактично людина отримує час та фінансову стійкість як інструменти побудови власного майбутнього. Харпер Н. могла перестати займатися письменництвом у зв'язку з високими навантаженнями на роботі, однак економічна свобода дозволила їй змінити напрям трудової діяльності.

UBI та негативну шкалу оподаткування можна прирівняти до позитивної свободи в концепції англійського філософа Ісайї Берліна. Фінансова стійкість – це і є та сама можливість сказати «ні» усім зовнішнім факторам, які створюють публічний тиск на людину та значно звужують поле вибору подальшої трудової діяльності. Варто зазначити, що така модель соціальної політики не є прямодіальною системою базових безоплатних послуг, які надає держава. UBI покликаний владнати систему диференціації соціальної допомоги. Фактично безоплатні соціальні послуги в основному монетизуються державою у виді анутетних грантів. Держава більше не створює систему соціальної стратифікації, а надає гарантований дохід кожному громадянину. І тут для деяких суб'єктів правовідносин постає питання «Що краще?». Використати 100 безкоштовних поїздок на громадському транспорті чи отримати суму коштів аналогічну цим 100 поїздам.

Важливою складовою концепції безумовного базового доходу стала пандемія COVID-19 2020 р., яка змусила половину країн світу ввести карантинні обмеження. Цілі сегменти економічного спектра різних держав були паралізовані, що призводило до гетеродоксальних урядових дій. Пандемія спричинила масове зростання безробіття, зниження темпів активної торговельної діяльності та заборону функціонування окремих секторів фінансового блоку. Через це велика кількість держав почали виплачувати своїм громадянам разову соціальну підтримку [8]. Такі урядові дії були обумовлені створенням штучного попиту у різних секторах економіки, оскільки емісійне вливання коштів стимулює активну фінансову діяльність. Отримані суми люди мали б витратити з високою активністю, формуючи штучний попит в окремих секторах економіки. Через пандемію фінансовий мультиплікатор не міг діяти на 100%. Люди не мали можливості сходити до ресторану у зв'язку з протиепідемічними правилами та полетіти в іншу країну, скориставшись вітчизняними авіалініями. Саме тому деякі держави застосували ще один безпрецедентний крок для Європи XXI століття – перехід до економічної моделі неокейнсіанства. Фактично кожне збережене робоче місце є в десятки разів дешевшим, ніж новостворене, а тому держава

запускала пряму систему субсидювання суб'єктів підприємницької діяльності. Аеропорти отримували фінансову підтримку, що допомагало виплачувати заробітні плати працівникам, уникаючи масових звільнень. Держави світу безпрецедентно застосовували методи UBI у 2020 р., однак всі вони були викликані кризою пандемії, що ставить неможливим науковий аналіз разових виплат під призму нової моделі соціальної політики.

Висновки. Система безумовного базового доходу має вагомий інтелектуальний традиційний, однак спори та диспути, які ведуться на цю тему, мають переважно теоретичний характер. Станом на 2020 р. жодна країна світу не має офіційного законодавчого закріплення системи UBI, а відтак ми ще досі перебуваємо на стадії

теоретичного виклику та суспільних обговорень цього соціального питання. Безумовний базовий дохід має вагомий кількість переваг, які полягають у створенні фінансових демпферів та соціальної опори для кожного громадянина. Однак варто зазначити, що подібна система в епоху сучасних тенденцій світового розвитку потребує суттєвої економічної стабільності держави, яка виступає ініціатором цих соціальних методів. На нашу думку, важливим етапом вивчення безумовного базового доходу стане прецедент впровадження такої моделі на законодавчому рівні в одній з держав. Це відкриє простір для детального вивчення всіх переваг та недоліків UBI в контексті практичної компаративістики.

Література:

1. Паріс Ф. В. Основний дохід для всіх. Якщо ви дійсно дбаєте про свободу, дайте людям беззастережний дохід. *Boston Review*. 2000. URL: <http://bostonreview.net/archives/BR25.5/vanparijs.html>. (дата звернення: 13.09.2020).
2. Беверідж У.А. Доповідь Беверіджа. *UK parliament*. 1942. URL: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/livinglearning/coll-9-health1/coll-9-health/>. (дата звернення: 13.09.2020).
3. Джуді Т. А. Негативна шкала оподаткування. *Library Economics Liberty*. 2002. URL: <https://www.econlib.org/library/Enc1/NegativeIncomeTax.html>. (дата звернення: 14.09.2020).
4. Фрідріх фон Гаєк. Шлях до рабства / переклад з англійської. М.: *Новое издательство*, 2005. с.132-133 / ISBN 5-98379-037-4.
5. Вівіан Белік. Місто без злиднів? *The Dominion*. 2011. URL: <http://www.dominionpaper.ca/articles/4100>. (дата звернення: 14.09.2020).
6. Ейлс Маккей. Майбутнє політики соціального забезпечення: жінки, робота і основний дохід громадян. *Рутледж*. 2005.
7. Харпер Лі. Моє Різдво у Нью-Йорку. *The Guardian*. 2015. URL: <https://www.theguardian.com/books/2015/dec/12/harper-lee-my-christmas-in-new-york>. (дата звернення: 13.09.2020).
8. Бундестаг схвалив другий пакет соціальної допомоги через пандемію. *Європейська Правда*. 2020. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2020/05/14/7109917/>. (дата звернення: 13.09.2020)

References:

1. Philippe, V. P. (2000). A Basic Income for All. If you really care about freedom, give people an unconditional income. *Boston Review*. Retrieved from <http://bostonreview.net/archives/BR25.5/vanparijs.html>.
2. Beveridge, W. A. (1942) Beveridge Report. *UK parliament*. Retrieved from <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/livinglearning/coll-9-health1/coll-9-health/>.
3. Jodie, T. A. (2002) Negative Income Tax. *Library Economics Liberty* Retrieved from <https://www.econlib.org/library/Enc1/NegativeIncomeTax.html>.
4. Hayek, F.A. (2005) Road to slavery. *New publishing house (Liberal Mission Foundation Library)*. 132-133 / ISBN 5 98379 037 4
5. Belik, V.A. (2011) Town Without Poverty. *The Dominion*. Retrieved from <http://www.dominionpaper.ca/articles/4100>.
6. McKay, A.A. (2005) The future of social security policy: women, work and basic income. *Routledge*.
7. Harper, Lee. (2015). My Christmas in New York. *The Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/books/2015/dec/12/harper-lee-my-christmas-in-new-york>
8. The Bundestag approved the second package of social assistance through the pandemic (2020). *Yevropejs'ka Pravda*. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/news/2020/05/14/7109917/>.

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License